

ЭКАНАМІЧНЫ АНАЛІЗ ДЗЕЙНАСЦІ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПУБЛІЧНЫХ БІБЛІЯТЭК

Да апошняга часу ўвядзенні аб эканамічных адносінах у бібліятэцы змяжоўваліся колам выкарыстання ёю ў сваёй працы эканамічных рэсурсаў: працоўных, матэрыяльных, фінансавых. Аднак у бібліятэках эканамічнае рэгуляванне павінна перш за ўсё праходзіць праз сістэму фінансавання і грунтавацца на рэальнай ролі бібліятэкі ў народнай гаспадарцы.

У самым агульным выглядзе дзейнасць бібліятэкі заключаецца ў рэалізацыі мноства бібліятэчных працэсаў, у якіх выдзелены ў яе распараджэнне спецыфічныя рэсурсы (кніжны фонд, бібліятэчныя работнікі, тэхнічныя сродкі і бібліятэчнае абсталяванне) і спецыфічныя веды ў галіне бібліятэчнай справы ператвараюцца ў задавальненне грамадскія патрэбы — бібліятэчныя паслугі.

У працэсе выканання бібліятэчных паслуг (1-а стадыя) аб'ектамі эканамічных адносін з'яўляюцца веды і праца бібліятэкараў. За сваю працу, веды і волю работнікі бібліятэкі атрымліваюць заробковую плату.

Другой стадыяй праўдлення эканамічных адносін у бібліятэцы з'яўляецца выкарыстанне бібліятэчных паслуг. Кошт бібліятэчнай паслугі ўключае комплекс выдаткаў: кошт эканамічных рэсурсаў, аплату працы работнікаў на фарміраванню, захоўванню і прадстаўленню ў карыстанне бібліятэчных фондаў.

У сучасны час рыначных адносін вельмі важна для калектыву бібліятэкі разумна распарадзіцца сваімі рэсурсамі. Для гэтага неабходна вылічваць эфектыўнасць функцыянавання бібліятэкі.

Адзін з найбольш простых метадаў разліку эканамічнай эфектыўнасці адлюстроўваецца ў формуле: $E = P/Z$, дзе P — вынікі, Z — выдаткі на іх, E — эфектыўнасць.

Эфектыўнасць працы бібліятэкі па кожнаму з планавых паказчыкаў разлічваецца па формуле:

$$E = \frac{\text{вынікі працы бібліятэкі (колькасць чытачоў, пазычанаў, кнігачытач)}}{\text{выдаткі на смецце}}$$

Напрыклад, эфектыўнасць працы Слуцкай гарадской ЦБС і раённай бібліятэкі па чытачах выраўноўваецца:

у гарадской бібліятэцы	у раённай ЦБС
у 1990 г. да 0,12,	у 1990 г. да 0,13,
у 1991 г. да 0,05	у 1991 г. да 0,06,
у 1992 г. да 0,005,	у 1992 г. да 0,006,
у 1993 г. да 0,007.	у 1993 г. да 0,008.

Калі падвесці вынікі, то можна адзначыць, што ў 1991 г. эфектыўнасць працы па чытачах знізілася ў 2

разы ў параўнанні з 1990 г., а ў 1992 г. ў 10 разоў у параўнанні з 1991 г. як у гарадской ЦБС, так і ў раённай. Эфектыўнасць працы па кнігавыдачы ў 1990 г. у Слуцкай гарадской ЦБС набліжаецца да 2,2, у 1991 г. — да 0,9 і ў 1992 г. — да 0,09, а ў раённай бібліятэцы ў 1990 г. да 2,47, у 1991 г. да 1,14, у 1992 г. да 0,13.

Калі гаварыць аб эфектыўнасці працы бібліятэкі па кнігавыдачы, то ў 1991 г. у параўнанні з 1990 г. яна зменшылася ў 2–2,5 разы, а ў 1992 г. у параўнанні з 1991 г. — у 9–10 разоў.

У 1990 г. кошт абслугоўвання аднаго чытача складаў у гарадской бібліятэцы 8,17 руб., у раённай — 7,8 руб., у 1991 г. — у гарадской ЦБС — 20,17 руб., у раённай — 17,9 руб., у 1992 г. у гарадской ЦБС — 196 руб., раённай — 166 руб.

Бачым павелічэнне кошту абслугоўвання ў 1991 годзе ў параўнанні з 1990 г. у 2–2,5 разы, у 1992 г. — у параўнанні з 1991 годам — у 9–10 разоў. Кошт кнігавыдачы* ў 1991 г. у параўнанні з 1990 г. павялічыўся ў 2,2 разы, а ў 1992 г. у параўнанні з 1991 г. павялічыўся ў 9–10 разоў.

Бачым, што павялічыўся і кошт кнігавыдачы.

Кошт наведванняў у 1991 г. павялічыўся ў 2,5 разы у параўнанні з 1990 г. і ў 10 разоў у 1992 г. у параўнанні з 1991 г.

Бібліятэкі павінны фінансавання на аснове кошту абслугоўвання чытача, адной кнігавыдачы, аднаго наведвання. За апошні час кошт абслугоўвання, наведвання, кнігавыдачы павялічыўся толькі ў 10 разоў, у той жа час кошт вырабаў народнай гаспадаркі і прамысловасці павялічыўся прыкладна ў 100 разоў.

Таму бібліятэкі павінны самастойна набываць дадатковыя сродкі. Неабходна даць бібліятэкам права на разгортванне камерыяльнай дзейнасці, накіраванай неспасрадна на стварэнне новых відаў паслуг, павышэнне якасці традыцыйных (напрыклад, звышпаэрацыйна-нацыя). Не трэба выключыць і назастаньнявую дзейнасць бібліятэкі, калі яна не шкодзіць асноўнай. А звязана ўсё гэта з тым, што трэба ператварыць веды ў тавар, які можна эфектыўна рэалізаваць, значна павялічыць кошт інфармацыі, без якой немагчыма набыць новых ведаў. Толькі аператыўная інфармацыя аб новых тэхналогіях будзе спрыяць поспеху прадпрыемстваў дзейнасці. Усё гэта робіць бібліятэку наўвапраўным суб'ектам рыначных адносін як уладальніца інфармацыі і арганізатар інфармацыйна-бібліятэчных паслуг, якія грамадства зацікаўлена мець бясплатнымі. Адначасова грамадства павінна будзе выдзяляць сродкі, неабходныя для забеспячэння асноўнай дзейнасці бібліятэкі, у тым ліку фарміравання фондаў, стварэння фондаў, стварэння банкаў даных (БА) і інш.

$$* \text{ Кошт кнігавыдачы} = \frac{\text{колькасць выдаткаў на смецце}}{\text{колькасць кнігавыдач за год}}$$